

**Mykola Kisil, Candidate of Economic Sciences,
Senior Research Officer**
*National Scientific Centre “Institute of Agrarian Economics”
Kyiv, Ukraine*

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-417-7-6>

INNOVATION AND INVESTMENT ASPECTS OF THE CREATION AND ACTIVITIES OF FAMILY FARMS

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ І ДІЯЛЬНОСТІ СІМЕЙНИХ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Поширеною основою розвитку сільського господарства є фермерський уклад. Сформувати в Україні такий уклад неодноразово пропонувалося у процесі аграрної реформи, однак за рядом причин ці пропозиції не були реалізовані. Нині в національному сільському господарстві переважають великі агроформування, орієнтовані на випуск малокапіталомісткої, нетрудомісткої та відносно дешевої експортно орієнтованої рослинницької продукції. Незважаючи на значні фінансові можливості великий агробізнес мало зацікавлений в інвестиціях у нові робочі місця, збереження родючості ґрунтів на орендованих землях, а також соціальні й екологічні заходи. Більшість власників великих агроформувань не проживає у сільській місцевості й не зацікавлена у збереженні сільської поселенської мережі. Багато фермерів не витримує конкуренції з ними і припиняє свою господарську діяльність, що особливо стало помітно в умовах війни.

Ослаблення фермерської форми господарювання негативно позначається на соціально-економічній стані населення. Цим та іншим негативним явищам певною мірою могли б протидіяти заходи щодо створення нових фермерських господарств сімейного типу та їх інноваційно-інвестиційного розвитку. Ураховуючи це Рада національної безпеки України після розгляду стану з продовольчою безпекою, а також з метою ефективного протистояння виявленим загрозам і стабілізації ситуації в цій сфері у період воєнного стану, 9 жовтня 2023 р. прийняла рішення «Про стан забезпечення продовольчої безпеки», введене в дію відповідним Указом Президента України від 9 жовтня 2023 року № 681/2023 [1].

Цим Указом, зокрема, було доручено відповідним міністерствам і організаціям підготувати типовий бізнес-план створення та функціонування фермерського господарства, особистого селянського господарства, а також організувати надання правової, консультаційної та методичної підтримки щодо впровадження таких бізнес-планів.

На виконання зазначеного завдання автором та іншими співробітниками Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» підготовлено відповідні бізнес-план та пропозиції методичного характеру, у яких пропонується послідовно вирішувати завдання щодо створення і функціонування сімейних фермерських господарств (далі СФГ) на основі інноваційно-інвестиційних проєктів. Звертається увага членів сільських сімей на необхідності об'єктивної оцінки існуючого стану і перспектив ринку конкретної продукції, фінансових запасів сім'ї, наявності земельних ділянок, виробничих будівель і споруд, технічних засобів, а також можливості запровадження інноваційних технологій.

Згідно чинного законодавства, СФГ як юридична або фізична особа підлягає державній реєстрації у встановленому порядку за обов'язкової умови набуття права власності на землю або користування земельною ділянкою [2]. Такі можливості поки що існують, оскільки багато сільських жителів володіють земельними ділянками, приватизованими в процесі реорганізації колишніх колективних сільськогосподарських підприємств у приватні агроформування. Державна реєстрація СФГ здійснюється на підставі: заяви про державну реєстрацію юридичної особи, нотаріально завіреного протоколу про створення СФГ або його нотаріальної копії, Статуту, відомості про структуру власності, нотаріально засвідченої копії документа, що посвідчує особу (окрім ID паспорта), яка є кінцевим бенефіціантом юридичної особи, а також документів, що підтверджують право власності земельної ділянки та/або договору її оренди. За станом на кінець 2023 р. загальна вартість витрат на реєстрацію СФГ, яке створюють два-три учасника, становить 4500–5000 грн або \$120–140.

Успіх створеного СФГ в господарській діяльності залежить значною мірою залежить від добре обгрунтованих інноваційно-інвестиційних рішень, прийняття яких є функцією його членів. Практика показує, що варіантів таких рішень багато, але для успішного їх запровадження потрібно володіти, зокрема, методами проєктного аналізу. З метою надання методичної допомоги членам

СФГ і особистих селянських господарств в оволодінні методами оцінки ефективності інвестицій відповідно до вищенаведеного рішення РНБО в ННЦ «Інститут аграрної економіки» на прикладі інноваційної міні-свиноферми у кінці 2023 р. було підготовлено типовий (зразковий) інноваційно-інвестиційний проєкт з відповідними коментарями. За пропозиціями автора подібний проєкт раніше було апробовано в особистому селянському господарстві селянської сім'ї без статусу юридичної чи фізичної особи.

Власники зразкового проєкту – сім'я громадян з 2 осіб, які проживають у Київській області та ведуть сімейне фермерське господарство. Мета проєкту – створення інноваційного та екологічнобезпечного виробництва в сімейному фермерському господарстві в статусі юридичної особи для забезпечення зайнятості членів сім'ї, досягнення конкурентних переваг на місцевому ринку, отримання додаткових грошових доходів та інших вигід, кращого задоволення споживчих потреб і досягнення швидкої окупності інвестиційних витрат.

Основні показники проєкту: міні-свиноферма на 80 голівомісць, щорічна відгодівля і реалізація – 228 свиней середньою вагою 1 гол. – 110–120 кг, середньорічна виручка – 2084 тис. грн або понад \$56 тис.; основні об'єкти – приміщення для утримання свиней площею 90 м² і для зберігання кормів на 20 м², гноєсховище та артезіанська свердловина; інноваційна складова – системна ЕМ-технологія, яка дозволяє зменшити вартість капітальних інвестицій у будівництво приміщень полегшеного типу і меншого розміру гноєсховищ, скоротити затрати праці по догляду за тваринами і витрати корму, підвищити продуктивність тварин і мінімізувати екологічні ризики; вартість капітальних витрат – 442 тис. грн або \$12 тис за умови нового будівництва приміщень; джерела фінансування проєкту – власні накопичення, надходження від продажу земельних ділянок і праця членів сім'ї; чиста приведена вартість (NPV) – 1897 тис. грн, а з урахуванням вмінних і непередбачуваних витрат – 1262 тис. грн; строк окупності витрат по проєкту – 2,4 року; соціально-економічні ефекти – створення робочого місця з неповною зайнятістю, покращення рівня задоволення споживчих потреб членів сім'ї, за рахунок додаткових надходжень чистого прибутку в середньомісячному розмірі 12,5 тис. грн, забезпечення споживчого попиту населення району і збільшення надходжень до державного та місцевого бюджетів.

У разі, якщо при створенні подібної міні-свиноферми будуть використовуватися вільні наявні приміщення, технічні та інші засоби, вартість проєкту, а отже й строк окупності витрат будуть менші. У процесі апробації запропонованого інноваційно-інвестиційного проєкту виявилось, що його власники поєднували свою фермерську діяльність з іншими формами зайнятості.

Розроблений типовий (зразковий) інвестиційний проєкт, а також методичні рекомендації й коментарі до нього, доцільно використовувати у практиці економічної діяльності членам економічно активних селянських сімей, працівникам дорадчих і консалтингових формувань, банківських та інших фінансових установ, грантових організацій, фермерських організацій, наукових і навчальних установ, органів управління аграрною економікою. Показники проєкту відповідають цій ситуації грудня місяця 2023 р., коли ціна на свинину знизилася до мінімальної, а ціни на ресурси були порівняно високі. Тому строки окупності інвестицій в інші аналогічні проєкти можуть бути меншими. Навіть в умовах ситуації “ринку ведмедів” інноваційні проєкти забезпечують конкурентоспроможність СФГ і швидку окупність його інвестицій.

Важливою умовою успішного функціонування сімейних фермерських господарств є постійне підвищення знань їх членів, використання інноваційних розробок та володіння методами обґрунтування господарських рішень, серед яких інвестиційні рішення найважливіші. Розроблений типовий бізнес-план створення і функціонування сімейного фермерського господарства якраз для цього і призначений. Активне освоєння методів і практики проєктного аналізу, що сприятиме процесам спеціалізації, концентрації капіталу і виробництва, кооперації та інтеграції СФГ з іншими фермерськими господарствами, промисловими підприємствами тощо. Запропонований інноваційно-інвестиційний проєкт можуть впроваджувати як українські, так й іноземні, зокрема, й польські, фермери.

Література:

1. Указ Президента України від 9 жовтня 2023 року № 681/2023. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 9 жовтня 2023 року «Про стан забезпечення продовольчої безпеки». URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/6654.html>
2. Про фермерське господарство : Закон України № 973-IV від 19.06.2003 р (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/973-15>